

Natur og vandmiljø

Findes der en baseline for moderne naturforvaltning?

Få viden om målsætningen for naturforvaltningen i Danmark. Artiklen diskuterer bl.a. hvorfor græsning er vigtig i forhold til at opfylde målsætningen.

Viden om

Målsætning for naturforvaltning i Danmark

Overordnet set er målet med naturforvaltningen simpelt og let at forstå: Ved at beskytte og genetablere de vilde arters levesteder, prøver vi at passe på naturen og forhindre arter i at uddø. Men når vi står ude på det enkelte naturareal, kan det være svært at afgøre, hvad der er den optimale forvaltning og hvilken tilstand man ønsker at opnå.

Måske har man lært at målet er at genskabe et historiske landskab – en såkaldt baseline – men giver det overhovedet mening at tale om en historisk baseline, når rammerne for naturen i dag er helt anderledes end de nogensinde har været før?

Hvad kan en baseline bruges til?

Vi kan alle fremkalde billeder af landskabet fra Morten Korch-filmene og guldaldermalerierne, hvor bondens husdyr græsser i engen og på hederne. Det ser idyllisk ud, og meget af vores forvaltningstradition har i årtier været bundet op på en forestilling om, at den bedste måde at passe på naturen, er ved at genskabe gamle landbrugsaktiviteter såsom græsning og slæt i jagten på det "lysåbne landskab".

Tilgangen til naturforvaltning har i de seneste år ændret sig, og vi har efterhånden erkendt, at arterne og økosystemerne er langt ældre end det traditionelle landbrugslandskab. Arterne er opstået i en tusindårig sameksistens med hinanden i økosystemer under påvirkning af naturlig dynamik.

Denne dynamik består af naturlige forstyrrelser som fx: oversvømmelser, frost, tørke, græsning, ildebrand og stormfald. Derudover vil det aldrig være muligt at genskabe en historisk tilstand 1:1 fordi landskabet og samfundsopbygningen er helt grundlæggende anderledes i dag.

Moderne naturforvaltning har altså ikke til formålet at rekonstruere tidligere økosystemers og deres artssammensætninger, men i stedet:

"at genoprette de grundlæggende vilkår og processer, som mange arter er tilpasset".

Baseline tænkes altså i højere grad som de processer og vilkår som var til stede, inden vi mennesker modificerede landskabet og arternes levesteder. Under hypotesen at:

"biodiversiteten bevares bedst i intakte og vildere økosystemer", prøver vi gennem naturforvaltningen at fremme de processer som gavner de arter, der er til stede i dag.

Hvordan genskaber man en vildere natur?

Mange af de grundlæggende baseline-processer, som understøtter biodiversiteten, er kraftigt påvirket i dag. De mest markante menneskelige påvirkninger skyldes at vi gør landskabet mere ensformigt gennem eksempelvis dræning, gødskning, vanding, tilplantning og -såning til fordel for vores landbrugs- og tømmerproduktion. Samtidig begrænser vi de arter af store dyr, der naturligt ville være i landskabet.

Heldigvis kan processer bringes tilbage i landskabet med de rigtige tiltag og her kommer vi med et udpluk af de vigtigste. Processerne er generelle og kan bruges uanset hvilket areal man er på. Det er de lokale omstændigheder der sætter grænserne for hvor vildt det kan blive.

Naturlig vanddynamik

Vandet i landskabet er i dag påvirket af menneskeskabte dræn, dæmninger, rørlagte løb osv. Det betyder, at der er mangel vand til moser, kilder, vandhuller, vandløb mv. Særligt er rent næringsfattigt vand en mangelvare. Mange steder mangler vandløbene deres naturlige slynget forløb, og er i stedet erstattet af dybe ensartede kanaler, hvor der mangler levesteder til vandløbets planter- og dyr.

Vandets løb kan nemt gøres vildere og er et af de virkemidler, som kan have en stor og hurtig effekt. F.eks. kan man ved at stoppe drænen genetablere et meget mere varieret landskab, der byder på alt fra helt tørre levesteder til oversvømmede arealer og alt derimellem.

Fra naturens side har det danske landskab været præget af vand, med mange vandløb, kilder, moser og enge, hvor vandet har frit løb. Foto: SEGES Innovation.

Urørt skov

De fleste skove er i dag dyrkede og mange af de levesteder, som understøtter truede skovtilknyttede arter, er derfor forsvundet eller i tilbagegang. Dette kan man rette op på ved at lægge skoven urørt og derved tillade flere døde træer, flere lysninger, flere våde områder, græssende dyr og andre processer, som støtter op om skovens truede arter.

Det er desuden oplagt at tænke skoven sammen med andre arealer, da opdelingen i lysåben natur og skov er menneskeskabt og da overgangsarealer mellem træbevoksede arealer og lysåbne arealer er en stor mangelvare i vores landskab.

Som udgangspunkt hører de store dyr til alle steder i naturen. Traditionelt har vi tænkt, at skoven skulle adskilles fra resten af naturen, med de store dyr hører hjemme her lige såvel som alle andre steder. Foto: SEGES Innovation.

De store dyr

Nutidens danske økosystemer er kendetegnet ved manglen på store dyr, hvilket har omfattende konsekvenser for de mange arter, der evolutionært er udviklet i økosystemer, hvor de store dyr er naturlige medlemmer. På vores breddegrader har der tidligere levet mange forskellige arter af store planteædere, som nu er helt forsvundet. Nøglearter i dansk natur er eksempelvis kvæg, heste, bæver og hjorte. Begrebet nøgleart betyder at dyrene med deres levevis påvirker naturen, så der bliver skabt levesteder.

Dyrene påvirker blandt andet landskabet med græsning, blotlægning af jord og barkskraldning. Dyrene omfordeler næringstoffer med deres lort og når de ender som ådsler, når de dør. Det er til gavn for de mange insekter, svampe og andre organismer, der er specialiserede i at nedbryde dyrenes efterladenskaber og kadavere. Det vil ofte være en fordel at have flere forskellige nøglearter på samme naturareal, da de påvirker området forskelligt.

Det vurderes, at der naturligt ville være 70-250 kg store planteædere per hektar i Danmark. Dette skal holdes op imod de 1-8 kg/ha af vildtlevende arter vi i dag finder i landskabet (primært hjortearter). Uden for hegnene ligger vi altså markant under det naturlige interval, hvilket også forklarer hvorfor vi næsten ingen græsningspåvirkning ser i naturen. Der er ikke tilstrækkeligt med dyr til at de faktisk udfylder deres potentielle nøglefunktion.

I foråret er påvirkningen fra helårsgræsningen tydeligt. Til venstre for hegnet har græssende dyr hen over vinteren sørget for at planterne får luft til at spire frem og blomstre, hvorimod dødt plantemateriale dominerer de arealer, hvor græsningen mangler (til højre). Foto: SEGES Innovation.

Skotsk højlandskvæg. Foto: SEGES Innovation.

Imens det er et problem at der oftest er for få dyr, så kan det modsatte også være et problem. På mange af vores naturarealer som bruges til traditionel naturpleje, kan dyretrykket ligge langt over det naturlige interval, og det er typisk i sommermånederne, der er problemer med overgræsning.

Alt imens vi er usikre på hvordan et nutidigt landskab med naturlige tætheder ville se ud, så er det meget nemt at se at dyrene mangler på naturarealerne. For mange af vores beskyttede naturarealer i dårlig tilstand på grund af manglende eller lidt græsning. Det kommer sig bl.a. til udtryk i forår og tidlig sommer, hvor mange plantearter har brug for lys og varme for at kunne spire og blomstre. Det sætter en tyk måtte af dødt, uspist plantemateriale imidlertid en stopper for, på de arealer hvor græsningen mangler.

Det er naturligt, at der er græssende dyr i naturen året rundt. Der hvor der er for få dyr om vinteren eller hvor dyrene helt mangler kan mange plantearter kvæles under tykke måtter af dødt plantemateriale. Fritgående arter som rådyr og krondyr vil oftest ikke være mange nok til at deres græsningseffekt slår igennem til fordel for planterne. Foto: SEGES Innovation.

Hent faktaark: Findes der en baseline for moderne naturforvaltning?

Emneord

Natur og biodiversitet

Publiceret: 31. oktober 2022

Opdateret: 31. oktober 2022

Vil du vide mere?

Andrea Oddershede

Specialkonsulent

SEGES

anod@seges.dk

Støttet af

Promilleafgiftsfonden for landbrug

SEGES Innovation P/S	Tlf.	8740 5000
Agro Food Park 15	Fax.	8740 5010
8200 Aarhus N	Email	info@seges.dk

